

WSPOMNIENIE POŚMIERTNE

Kazimierz Liman (1925-2010)

Wybitny i zasłużony mediolatinista, profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, urodził się 16 II 1925 r. w Poznaniu w rodzinie rzemieślniczej¹. Do 1939 r. ukończył szkołę podstawową i pierwszą klasę znanego poznańskiego gimnazjum Św. Marii Magdaleny. W latach okupacji pracował w firmie niemieckiej. Po wyzwoleniu podjął naukę, niebawem ponownie w gimnazjum i liceum Św. Marii Magdaleny. Świadectwo dojrzałości otrzymał w 1947 r. i jesienią tego roku rozpoczął studia historii i filologii klasycznej na Uniwersytecie Poznańskim, pracując jednocześnie, ze względu na trudną sytuację rodziny, jako nauczyciel w szkole. Nauczycielami historii K. Limana byli m. in. wybitni mediewiści: Kazimierz Tymieniecki, Henryk Łowmiański i Gerard Labuda, natomiast na polu filologii – Jan Sajdak, Witold Klinger i Józef Dziech. W 1952 r. K. Liman uzyskał najpierw magisterium z filologii (u J. Sajdaka), a wkrótce potem z historii (u G. Labudy). Przedmiotem obu prac magisterskich była dwunastowieczna hagiografia kręgu bamberskiego, co wolno traktować jako zapowiedź późniejszych badań i studiów nad żywotami św. Ottona z Bambergu. Od 1 IX 1951 r. K. Liman był zatrudniony jako asystent w poznańskim oddziale edytorskim Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego, a po przejęciu placówki przez Polską Akademię Nauk kontynuował prace edytorskie w Instytucie Historii Kultury Materialnej.

W grudniu 1956 r. uzyskał stanowisko starszego asystenta w Katedrze Filologii Klasycznej UAM. Doktoryzował się 8 V 1964 r. na podstawie napisanej pod kierunkiem Wiktora Steffena – następcy Sajdaka na stanowisku kierownika Katedry – rozprawy pt. *Studia historycznoliterackie nad żywotami biskupa Ottona z Bambergu pióra Ebbona*, w rezultacie awansując (1 XI 1964) na stanowisko adiunkta. Stopień doktora habilitowanego uzyskał 19 VI 1975 r. na podstawie rozprawy pt. *Dialog Herborda. Ze studiów historycznoliterackich nad biografią łacińską XII wieku*, a stanowisko docenta 1 V 1976 r. Tytuł profesora (1 II 1989) i stanowisko profesora nadzwyczajnego w UAM uzyskał na podstawie rozprawy *Mittellateinische Studien in Polen 1945-1979 i całokształtu dorobku*. Przez 18 lat (1977-1995) kierował Zakładem Łaciny Średniowiecznej i Nowożytnej, a w latach 1981-1984 był dyrektorem Instytutu

¹ Korzystam, zwłaszcza w części czysto biograficznej, z tekstu I. L e w a n d o w s k i e g o, *Profesor Kazimierz Liman w siedemdziesięciolecie urodzin*, w: *Vetustatis amore et studio*. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Kazimierzowi Limanowi, Poznań 1995, s. 9-15 (na s. 16-19 wykaz publikacji K. Limana do 1994 r.). Profesorowi Ignacemu Lewandowskiemu dziękuję także za udostępnienie listy późniejszych publikacji K. Limana.

Filologii Klasycznej UAM. Na emeryturę przeszedł w 1995 r., nie przerywając pracy naukowej oraz, na ile okoliczności i zdrowie pozwalały, związków z życiem Katedry, a później Instytutu Filologii Klasycznej UAM. Był członkiem Komisji Filologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN i jego Komisji Neolatinistycznej, Polskiego Towarzystwa Filologicznego (prezes Koła Poznańskiego). Od 1988 r. reprezentował polskich mediewistów w Internationales Mittellateinerkomitee w Heidelbergu. Od tego samego roku współredagował periodyk Instytutu Filologii Klasycznej UAM – *Symbolae Philologorum Posnaniensium*.

Podwójne studia, bliska współpraca z historykami, przede wszystkim zaś zainteresowanie i wyczulenie na problematykę historyczną, określiły kierunki badań K. Limana. Dla mediewistyki polskiej i światowej zasłużył się krytyczną edycją trzech żywotów „apostoła Pomorzan”, św. Ottona z Bambergu (pióra mnicha z Prüfening, Ebona i Herborda), która ukazała się w trzech częściach w ramach VII tomu nowej serii *Monumenta Poloniae Historica* (1966, 1969, 1974), przy czym jako edytor we wszystkich trzech częściach podpisany został prof. Jan Wikarjak, natomiast K. Liman był autorem obszernych wstępów, komentarzy i indeksów. Wartość tej edycji została doceniona powszechnie (mimo uwag krytycznych Jürgena Petersohna²), a najlepszym potwierdzeniem jej wartości może być fakt, że edycja Wikarjaka i Limana dotąd pozostaje niezastąpiona. Jeśli nie liczyć edycji najstarszego żywota dokonanej przez wspomnianego Petersohna w 1999 r., która jest wydaniem z jednego tylko rękopisu³, nikt nie podjął się nowego wydania. K. Liman był chyba najlepiej w Polsce przygotowany do podjęcia tego zadania. Jak pamiętamy, obie prace magisterskie stanowiły jak gdyby etap wstępny, już w 1958 r. ukazał się ważny artykuł Stan badań nad żywotami św. Ottona z Bambergu (*Studia Źródłoznawcze* 3, s. 23-47), osiem lat później monografia *Studia historycznoliterackie nad żywotami biskupa Ottona z Bambergu*. 1. *Vita Prieflingensis* (Poznań 1966, ss. 162), po upływie kolejnych 9 lat monografia *Dialog Herborda*. Ze studiów historycznoliterackich nad biografią łacińską XII w. (Poznań 1975, ss. 148). O Ottonie z Bambergu i jego żywotach K. Liman pisywał jeszcze niejednokrotnie.

Sporo uwagi K. Liman poświęcił najstarszym kronikom polskim: Anonima zwanego Gallem (Kilka uwag o topice w „*Kronice Polskiej*” *Galla Anonima, Symbolae Philologorum Posnaniensium* 1, 1973, s. 147-164; Epitety dotyczące osób w „*Kronice Polskiej*” *Galla Anonima*, w: *Ars Historica. Prace z dziejów powszechnych i Polski*, Poznań 1976, s. 341-355; Porównania w strukturze narracyjnej „*Kroniki Polskiej*” *Anonima Galla, Eos* 66, 1978, nr 2, s. 289-303; Struktura mów przed bitwą w „*Kronice Polskiej*” *Anonima Galla, Symbolae Philologorum Posnaniensium* 6, 1983, wyd. 1985, s. 189-208; *Die Feldherrnreden in der Polnischen Chronik des Anonymus Gallus, Philologus* 133, 1989, 2, s. 284-302; *Anonymus Gallus, der älteste polnische Chronist in seinem Werk*, w: *Lateinische Biographie von der Antike bis in die Gegenwart. Scripturum sum. Festgabe für Walter Berschin zum 65. Geburtstag*, Heidelberg 2002, s. 957-966),

² J. Petersohn, *Bemerkungen zu einer neuen Ausgabe der Viten Ottos von Bamberg*, 1. *Prüfeninger Vita und Ebo*, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 27, 1971, s. 175-194; 2. *Herbords Dialog*, *tamže* 33, 1977, s. 546-559.

³ *Die Prüfeninger Vita Bischof Ottos I. von Bamberg nach der Fassung des Großen Österreichischen Legendars, Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum, nova series*, t. XIV, Hannover 1999.

Mistrza Wincentego Kadłubka (Topika w „Kronice polskiej“ Wincentego Kadłubka, *Studia Źródłoznawcze* 20, 1976, s. 95-105) i *Kronice wielkopolskiej* (Autothematisches in der *Chronica Poloniae Maioris*, w: *Studien zur Geschichte des Mittelalters. Jürgen Petersohn zum 65. Geburtstag*, Stuttgart 2000, s. 302-310). Znajdujemy w dorobku K. Limana także rozprawę dotyczącą saskiego kronikarza z X w., Widukinda (Metatextuelles in der *Chronik des Widukind*, *Mittellateinisches Jahrbuch* 24/25, 1989/1990, s. 267-276) oraz kilka rozpraw o szerszej treści, z których wymienimy następujące: Łacińskie słownictwo średniowieczne pochodzenia klasycznego (Meander 24, 1969, nr 1, s. 30-40), Czy słowo w źródle historycznym zawsze odsyła do zjawisk rzeczywistych otaczającego nas świata? (w: *Verbalne i pozawerbalne środki wyrazu w źródle historycznym*, Lublin 1981, s. 64-78), „Graecia”, „Latium”, „Campania”, „Ruthenia” i inne starożytne pojęcia geograficzne w łacińskich źródłach średniowiecznych (Meander 42, 1987, s. 407-420), Poetyka łacińskich kronik średniowiecznych (Filomata 1991, nr 403, s. 223-236), Sender und Empfänger in den mittellateinischen Chroniken. Zur Problematik des Kommunikationsmodells (w: *Personenbeziehungen in der mittelalterlichen Literatur*, Düsseldorf 1994, s. 429-455).

W twórczości Kazimierza Limana ważne miejsce zajmują przeglądy i sprawozdania z badań oraz nekrologi, wspomnienia i artykuły biograficzne o charakterze leksykalnym. Wśród tych pierwszych czołowe miejsce zajmuje obszerny i krytyczny, ogłoszony w dwóch częściach na łamach wiodącego periodyku mediolatynistycznego, sprawozdanie z badań szeroko pojętego przedmiotu w Polsce w okresie 35 powojennych lat (*Mittellateinische Studien in Polen [1945-1979]*, *Mittellateinisches Jahrbuch* 19, 1984, wyd. 1985, s. 1-36, oraz 20, 1985, wyd. 1986, s. 1-48). Wielokrotnie pisywał K. Liman przeglądy i sprawozdania z działalności poznańskich filologów klasycznych bądź odpowiednich instytucji naukowych albo relacje z ważnych kongresów i sympozjów naukowych. Kilkakrotnie pisywał o wybitnych zmarłych przedstawicielach swej dyscypliny, nauczycielach lub kolegach, z okazji ich śmierci, względnie jubileuszów (Kazimierz Abgarowicz, Jan Wikarjak, Henryk Kowalewicz, Marian Plezia, Karl Langosch, Andrzej Wójcik).

Dużo pracy i serca wkładał Kazimierz Liman także w działalność translatorską. Pomijając drobniejsze, niekiedy o charakterze okolicznościowym, przekłady dawnych autorów, należy wspomnieć przynajmniej o dwóch. Poproszony o dokonanie weryfikacji przekładu *Historii* (*Historii Franków*) Grzegorza z Tours (VI w.) pióra ks. Teofila Richtera, włożył w to tyle trudu, że bez żadnej przesady trzeba go uznać za rzeczywistego współtłumacza. Jedno z ważniejszych dzieł historiograficznych początków średniowiecza mogło się dzięki K. Limanowi ukazać drukiem w 2002 r.⁴ W dwa lata później ukazał się obszerna (ss. 712) i pięknie wydana *Antologia poezji łacińskiej w Polsce. Średniowiecze* (Wydawnictwo UAM, Poznań 2004), przygotowana w całości i poprzedzona obszernym (około 60 stron druku) wstępem K. Limana, który też jest autorem przekładów całego szeregu uwzględnionych w niej utworów. Przetłumaczył także traktat o sztuce podróżowania Piotra Mieszkowskiego z początku XVII w., który, miejmy nadzieję, doczeka się publikacji.

Kazimierz Liman cieszył się uznaniem nie tylko w kraju, ale i za granicą, czego

⁴ Grzegorz z Tours, *Historie. Historia Franków*, tłum. K. Liman, ks. T. Richter, wstęp, oprac. i komentarz D. A. Sikorski, Kraków 2002, ss. 498.

świadcstwem może być nie tylko goszczenie na łamach zagranicznych (przede wszystkim niemieckojęzycznych) periodyków i prac zbiorowych, lecz także liczne zagraniczne pobyty studyjne i z wykładami oraz w związku z konferencjami i kongresami naukowymi. Gościł i wykladał w Würzburgu, Bambergu, Frankfurtu nad Menem, Giessen, Passawie, Berlinie, Halle, Jenie, Münster, Marburgu, Kolonii, Hamburgu i Wiedniu. Szczególne więzy naukowej i osobistej przyjaźni łączyły go z przodującym na niwie mediolatinistyki europejskiej ośrodkiem kierowanym przez prof. Waltera Berschina w Heidelbergu, gdzie bawił z wykładami w 1993 r. Wyrazem wdzięczności K. Limana, a zarazem godnym uznania darem dla polskiej kultury historycznej, było przetłumaczenie na język polski ważnej monografii Berschina o miejscu języka i literatury greckiej w łacińskim średniowieczu⁵. Na druk czeka i, miejmy nadzieję, niedługo się doczeka, przekład piątego (syntetycznego) tomu innego wielkiego dzieła W. Berschina, *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter. V. Kleine Topik und Hermeneutik der mittellateinischen Biographie* (Stuttgart 2004). Były także inne projekty translatorskie, ale chyba nie udało się ich zrealizować.

Prace naukowe i dydaktyczne Kazimierza Limana spotykały się z uznaniem. Dwukrotnie wyróżniono je nagrodą ministra. Odznaczony był Złotym Krzyżem Zasługi (1974) i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1987). Był człowiekiem nadzwyczaj skromnym, taktownym, ujmującym w obejściu w stopniu niejednokrotnie wprawiającym innych w zakłopotanie, gorącym patriotą, głęboko wierzącym i świątym katolikiem. Ożeniony w 1959 r. z Sabiną Szopką, doczekał się dwóch córek i syna. Zmarł, mimo nienajlepszego zdrowia, nieoczekiwanie dnia 27 I 2010 r. Na silnie ośnieżonym cmentarzu junikowskim w Poznaniu pożegnało go liczne grono krewnych, przyjaciół, uczniów i znajomych. Los chciał, że pogrzeb w dniu 16 lutego wypadł dokładnie w 85. rocznicę urodzin Kazimierza Limana.

Jerzy Strzelczyk (Poznań)

⁵ W. B e r s c h i n, *Griechisch-lateinisches Mittelalter. Von Hieronymus zu Nikolaus von Kues*, Bern-München 1980; tłumaczenie: *Grecko-łacińskie średniowiecze. Od Hieronima do Mikołaja z Kuzy*, Wydawnictwo TUM, Gniezno 2003, ss. 538.